BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARDA NUTQIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Xoliqulova Aziza Norqo‘chqor qizi
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqola maktab o‘quvchilarining dars jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishi o‘quvchilarda innovatsion kompetentlikni samarali shakllantirish, metodlardan foydalanish usullarini va imkoniyatlarni ochib beradi.*

Kalit so‘zlar: *Axborot vositalari, kommunikativ kompetensiya, ta‘lim, texnologiya, innovatsiyalar, texnologik jarayon, o‘qitish, nutq, so‘zlashish, bilim.*

XIX asr axborot texnologiya va innovatsiyalar asri deb bejizga aytilmagan. Shu nuqtai nazardan Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning “Agar mendan sizni nima qiynaydi, deb so‘rasangiz, farzandlarimizning ta‘lim va tarbiyasi deb javob beraman” deb aytgan gaplari bugungi kunda yurtimizda amalga oshirilayotgan islohotlarga misol bo‘la oladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktyabrdagi “Ilm-fan tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF- 6097-son Farmoniga muvofiq, ilm-fanni rivojlantirishni maktabdan, ya’ni boshlang‘ich ta‘limdan boshlash kerak. O‘quvchilarga sifatli beriladigan bilimlar esda qolarli va tushunarli bo‘lishi uchun axborot texnologiyalardan foydalanish katta ahamiyatga ega.

[228] Из доклада Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева на 72-сессии Генеральной Ассамблеи ООН. https://president.uz/ru/lists/view/1063

O‘zbekiston Respublikasida ta’limning uzluksizligi, uzviyligi, o‘quvchi shaxsi va qiziqishlari ustuvorligidan kelib chiqib, ularning yosh xususiyatlariga mos ravishda tayanch kompetensiyalar shakllantirilgan.

1.Kommunikativ kompetensiya-ijtimoiy vaziyatlarda ona tilida va birorta xorjiy tilda muloqotga kirisha olish, muomala madaniyatini egallash, ijtimoiy moslashuvchanlikni, jamoada ishlay olish ko‘nikmalarini shakllantirishni nazarda tutadi.

2.Axborot bilan ishlash kompetensiyasi –mediamanbalardan amalga oshirilishi ko‘zlanayotgan tayanch kompetensiyalarning bosh yo‘nalishi mustaqil fikrga ega bo‘lib, o‘z fikrini yozma va og‘zaki bayon eta olish kompetensiyasiga ega mutaxassis kadrlarni tayyorlashdan iborat. Mustaqil fikr mustaqil tafakkurning, mustaqil tafakkur esa mustaqillik tafakkurining muhim jihatini tashkil etadi.

Nutqiy kompetensiyaning birinchi elementi bu tinglab tushunish sanaladi.Bu jarayon o‘quvchining go‘daklik davridan shakllanib, yillar davomida rivojlanib boradi. Muayyan fan, sohaga oid informatsiyani, ommaviy axborot vositalari orqali o‘qib eshittirilgan turli ma’lumotlarni o‘zi mustaqil tinglab tushunishi, anglashi, qayta og‘zaki gapirib berishi, erkin tahlil qila olishi me’yoriy hujjatlarda belgilangan. Shu o‘rinda olima Sh.Yuldashevaning fikricha, “Ma’lumki, tinglab tushunish murakkab nutq faoliyati hisoblanadi. Boisi so‘zlovchining radio, magnitofon, televideniye orqali yoki muloqot paytida ifodalagan nutqini tinglovchi tezda qabul qilib, mazmunini tushunib, xotirada saqlab qolishi lozim. Bunday nutqni qaytadan o‘qib olish uchun imkon bo‘lmaydi. Tinglab tushunish gapirish bilan uzviy bog‘liq. Tinglab tushunish ko‘nikmasi egallangan bo‘lsa, o‘quvchida gapirish ko‘nikmasi ham yaxshi rivojlanadi” [7, 23 b]. Ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlardagi fanni o‘rganishga doir turli ma’lumotlarni o‘quvchilar tinglaydilar hamda ularda aniq tasavvurlar va tafakkuri rivojlansa, u ma’lumotni qayta tushungan holda gapirib muloqot qila oladilar. So‘zlovchining hamma informatsiyasini, poetik matn tinglanganda o‘quvchi uni to‘liqligicha batafsil anglamasligi mumkin. O‘quvchilarda bilimni egallash qobiliyatini takomillashtirish, nazariy ma’lumotni izlab topib o‘rganish ko‘nikmasini rivoj

toptirish va mantiqiy izchil fikrlash malakalari mustahkamlash ulardagi qiziqishlar va izlanishlar olib borish bilan bog‘liq. Shundagina o‘quvchilar omma oldida, tadbirlarda biron ma’lumotni tinglab tushunishga o‘rganib boradilar.

O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonunning 26-moddasida ta‘limni boshqarish bo‘yicha maxsus vakolati berilgan davlat organlarining huquq doirasiga o‘qitishning ilg‘or shakllari va yangi pedagogik texnologiyalarni ta‘limning texnik va axborot vositalarini o‘quv jarayonida joriy etish haqida so‘z borgan.

Ta‘lim -tarbiya mazmuni maqsad va vazifalari davrlar o‘tishi bilan kengayib borishi natijasida uning shakl va usullari ham takomillashtirib bormoqda. Hozirgi inson faoliyatining asosiy yo‘nalishlari ulardan ko‘zda tutilgan maqsadlarni to‘liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimlar, ya‘ni texnologiyalarga aylanib bormoqda. Yanada yaqinroq yondashadigan bo‘lsak, pedagogik jarayon bu mehnat quroli bilan mehnat obyektiga bosqichma- bosqich ta‘sir etish natijasida mahsulot yaritib beradigan ishchining faoliyatidir.

Yangi pedagogik texnologiyalarni ta‘limning texnik va axborot vositalarini o‘quv jarayoniga joriy etish haqida so‘z borgan. Axborot texnologiyalari bilan ishlash o‘z yoshiga mos kitoblarni o‘qish, televizor, radio, kompyuter, internet orqali o‘tiladigan bilimlarni bola tez esda saqlaydi va so‘zlab bera oladi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisini axborot kompetentligini rivojlantirishda quyidagi vazifalarni amalga oshirilishi mumkin:

- Bo‘lajak o‘qituvchi kasbiy - mutaxassislikka tayyorgarligiga o‘qituvchining professionalligi o‘quvchilar fikrini olishligi va diqqatini tortish va shu bilan birga o‘qituvchining o‘zi axborot texnologiyalarini chuqur bilish;

- Axborot vositalarida didaktik o‘yinlarni tashkil qila olishligi va o‘qituvchi boshlang‘ich ta‘lim jarayonida ularga to‘g‘ri yondashish va yo‘naltirishidir.

Boshlang‘ich sinflarda turli xil multimedia, didaktik o‘yinlardan foydalanish katta ahamiyat kasb etadi.

Ona tili darslari orqali nutqiy kompetensiyalarni o‘stirishda axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan qanday maqsadda foydalanish mumkinligini ko‘rsatib o‘tamiz: - ona tili darslarida so‘zlarning qanday o‘qilishini tasvirlangan taqdimot yoki

kichik ertak va hikoyachalar o‘qilayotgan paytda o‘sha ertakka mos multimedia qo‘yish, harflarni to‘g‘ri va chiroyli yozish aks ettirilgan qisqagina videoroliklardan foydalanish mumkin.

- ona tili darslarida animatsiyali masalalardan foydalanish, hisob kitobli o‘yinlar tashkil etish slaydlaridan foydalanib mashqlar bajarishni o‘rganishimiz mumkin.

- tabiatga bag‘ishlangan mashqlarda tabiat hodisalari aks etgan yoki tabiatni

asrashga tarbiyaviy jihatdan tuzilgan qisqagina videoroliklar orqali foydalanish mumkin.

Ona tili fanini o‘qitish jarayonida yuqori sifatli elektron ta’lim vositalardan foydalanish va ularni ta’lim jarayoniga to‘g‘ri tatbiq etish o‘quvchilar tomonidan axborotlarni qabul qilish, ularga ishlov berish, o‘zlashtirilgan bilim, ko‘nikma, malaka, tayanch va fanga doir kompetensiyalarni muntazam nazorat qilish, ijodkorlikni tarbiyalash, ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish, ta’lim natijasini uzluksiz kuzatib borish imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni.
O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktyabrdagi "Ilm-fan tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish" PF- 5047-son Farmoni.
3. Alavutdinova N.G. “Ona tili darslarida nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi” Monografiya. – Toshkent: Bookmany print, 2023. – 6b.
4. Eshmirzayev G. "Boshlang‘ich sinflarni o‘qitishda elektron darsliklarni o‘rni" Jizzax-2021
5. Ro‘ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. “Interfaol metodlar: mohiyati va qo‘llanilishi” / Metodik qo‘llanma –T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013.- 115b.
6. Yuldasheva Sh.Sh. Davlat tili ta’limida o‘quvchilar nutqiy malakalarini o‘stirishning ilmiy-metodik asoslari. Ped. fan. nom. diss. –T.: 2008. –23–24 b.
7. G‘afforova " Boshlang‘ich ta‘limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar" Toshkent- 2016